

Delavska kontrola mora segati do tam, do koder seže delavski dinar

Piše: Boris Črne

Občinska konferenca ZKS Ljubljana-Siška je bila prva občinska organizacija Zveze komunistov v Sloveniji, ki je obravnavala problematiko organiziranja in delovanja organov delavske kontrole. Na konferenci je bilo veliko plodnih razprav o nalogah delavske kontrole, izrečeno je bilo veliko število mnenj, stališč in pripomb o delavskem nadzoru. Osnovna misel vseh razpravljalcev je bila, da moramo organizirati delavsko kontrolo povsod tam, kjer se trošijo družbena sredstva.

V naših družbenopolitičnih odnosih smo soočeni z nekaterimi pomanjkljivostmi in problemi, zato se je Zveza komunistov Jugoslavije in Zveza komunistov Slovenije v zadnjem obdobju, posebno pa po pismu tovariša Tita in izvršnega biroja predsedstva ZKJ, osredotočila na vprašanje nadaljnjega razvoja socialističnih samoupravnih odnosov. Pri tem je Zveza komunistov posvetila posebno pozornost nalogam, ki jih imajo njeni člani pri razvijanju samoupravne delavske kontrole, kot eni najpomembnejših funkcij samoupravljanja.

Pri izvajanju teh nalog se ponekod srečujejo z bolj ali manj odkritimi opori in drugod z nerazumevanjem ali tudi z napačnim tolmačenjem zahtev po doslednem uveljavljanju delavske kontrole. Morda je temu vzrok tudi aktivno delo osnovnih organizacij Zveze komunistov v posameznih organizacijah združenega dela in temeljnih organizacijah združenega dela, ki so po pismu predsednika Tita in izvršnega biroja predsedstva, pa tudi že prej zahtevale, da morajo biti delavci kar najbolj ustrezno seznanjeni z razmerami v temeljni organizaciji združenega dela, da morajo biti seznanjeni s poslovno politiko, delitvijo dohodka, trošenjem sredstev itd. Zveza komunistov mora biti zato pripravljena, da se odločno zoperstavi vsem odporom in da vztrajno odstranjajo nejasnosti oziroma nerazumevanje v vseh tistih sredinah, kjer se ta pojavlja. Če pogledamo le nekaj nesprejemljivih pojavov, pojmovanj in prepričanj, ki se pojavljajo, ko govorimo o delavskem nadzoru:

— marsikje vedo povedati, da je zahteva po delavski kontroli vznikla šele v sedanjih družbenoekonomskih razmerah. Vendar moramo opozoriti, da je že zakon o upravljanju v državnih gospodarskih organizacijah po delovnih kolektivih (zakon o samoupravljanju) poleg drugih pravic in dolžnosti opredelil tudi nalogo, da delavci sami vpeljejo ustavne oblike kontrole. Ustava iz leta 1963 daje delavcem pravico in dolžnost, da organizirajo in zagotovijo notranjo kontrolo. Torej ne gre za neke nove zahteve, gre le za to, da je bila funkcija kontrole, ki je sestavina samoupravnih produkcijskih odnosov, zapostavljena in okrnjena. Šele pismo predsednika Tita in izvršnega biroja predsedstva ZKJ, je ponovno osredotočilo pozornost Zveze komunistov in Zveze sindikatov na to pomembno funkcijo samoupravljanja;

— drugo zmotno prepričanje je, da samoupravljanje oziroma izvolitev delavskega sveta že samo po sebi zagotavlja tudi kontrolo nad upravljanjem z družbenimi sredstvi, delitvijo in razpolaganjem dohodka, uveljavljanjem socialističnih odnosov idr. Dosedanja samoupravna praksa je opozorila, da reprodukcija samoupravnih socialističnih proizvodnih odnosov ni zagotovljena sama po sebi, da so brez organiziranega nadzora delavcev nad sprejemanjem in izvajanjem sklepov tudi ti odnosi podvrženi deformacijam;

— pogosto slišimo tudi mnenje, da je organizirana notranja kontrola delavcev nezdržljiva s samoupravljanjem, češ da ta prej ovira, kot pa pospešuje razvoj demokratičnih odnosov itd.;

— razširjeno je tudi mnenje, da je kontrolno funkcijo v organizaciji združenega dela mogoče zagotoviti z boljšim informiranjem delavcev. Nobenega dvoma ni, da je informiranost pogoj kontrole, kot je pogoj za odločanje. Toda samo obveščanje delavcev še ne pomeni tudi njihove kontrole nad razpolaganjem z rezultati njihovega dela, izvajanjem sprejete politike itd. Končno je tudi informacija sama lahko lažna, površna, nepopolna. Zato je potrebno tudi točnost obveščanja nadzirati in preverjati;

— nadalje srečujemo mnenje, ki enači delavsko kontrolo s strokovno kontrolo. Povsem jasno je, da se ti dve kontroli izključujeta, saj delavska nadzira proizvodne odnose, delitev sredstev itd., strokovna kontrola pa proizvodni proces (kvaliteto proizvodov ipd.). Zato obstoja mnenje, da je samoupravna delavska kontrola odveč, saj njeno funkcijo opravljajo posamezne strokovne službe v organizacijah združenega dela.

Na prisotnost takih pogledov in stališč je potrebno opozoriti zato, ker pomenijo v svojem bistvu — zavestno ali podzavestno — odpor proti uveljavljanju samoupravne delavske kontrole. Zato v samoupravljanje integrirana delavska kontrola ne pomeni nič drugega kot kontrolo vseh delavcev nad uveljavljanjem družbeno-ekonomskih odnosov, kontrolo nad reprodukcijo in razpolaganjem z rezultati živiga in minulega dela in zato po-

meni vsak odpor proti taki kontroli poskus odtujevanja samoupravnih pravic delavcev.

Delavska kontrola pa bo dosegla svoj namen oziroma cilj, tj. razvijanje in utrjevanje samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov le takrat, ko bodo ustrezno določene in normirane njene naloge.

Čeprav je res, da je vsebina kontrole vse tisto, kar je vsebina samoupravnega odločanja, pa je tudi res, da praktična kontrola terja, da jo razdelimo na različne nosilce in da izberemo oziroma podvržemo kontroli, ki jo opravlja poseben izvoljen organ, najpomembnejše odločitve npr. investicijski programi, delitve dohodka, integracije ipd.

Statutarno določilo o tem, da kontrola kontrolira vse, je lahko le splošno načelo, toda praktično ni. Za utrjevanje samoupravljanja in pravic delavcev bo storil več tisti organ, ki bo npr. vsake tri mesece pregledal kako se uresničujejo pravice delavcev zapisane v samoupravnih sporazumih, o delitvi dohodka, dohodka in osebnih dohodkih, samoupravnih sporazumov o medsebojnih razmerjih delavcev v združenem delu itd., kot pa tisti, ki se bo ukvarjal z vsem, a v bistvu z ničemer. Potrebno je zagotoviti in organizirati kontrolo nad dohodkom, ki je namenjen za enostavno reprodukcijo. Zagotoviti je tre-

NAŠI KLICAJI!

ba kontrolo nad združenimi sredstvi v organizacijah združenega dela in v vseh oblikah združevanja sredstev za določene namene (poslovne banke, interesne skupnosti, zavarovalnice). Kontrolo dohodka je treba ustvariti zlasti nad namenskimi skladi in stroški poslovanja. Skratka gre za kontrolo nad tem, kaj se dogaja z rezultati, ki jih je dalo živo delo in še posebej minulo delo. Velik del dohodka, na katerega smo bili dosedaj premalo pozorni, so bili materialni izdatki. Tudi nad temi bo kontrola neizogibna.

Največkrat se danes srečujemo z družbenimi slabostmi pri delitvi in porabi ustvarjenega dohodka, predvsem pa z odtujevanjem dohodka, še posebej njegovega presežnega dela izpod kontrole delavcev. Zato moramo organizirati kontrolo tako nad tistimi sredstvi, ki »krožijo ali se delijo« v organizacijah združenega dela, kot tistimi, ki cirkulirajo kot družbena akumulacija. Samoupravna delavska kontrola mora biti torej organizirana povsod kjer se trošijo družbena sredstva, preprečevati mora družbene ekscenze in biti podpora v prizadevanjih, da premagamo odtujevanje sredstev in damo delavcu v roke polno ekonomsko in politično oblast. Prav zato pomeni kontrola nad gospodarjenjem s presežkom dela, vsebino dela samoupravne delavske kontrole v naši družbi.

Organizacija delavske kontrole mora omogočati vsem delavcem vpogled v vse tiste podatke, ki so pomembni za ocenjevanje uspešnosti gospodarjenja, ravnanja z obratnimi sredstvi, racionalnosti pri uporabi namenskih sredstev, zakonitosti v odnosih, iz delovnih razmerij idr. Z vpogledom delavcev v celovite odnose in gospodarjenje v organizaciji združenega dela bo delavcem omogočena uresničitev pravic in dolžnosti iniciative takrat, ko bodo ugotovili, da se katerikoli odnos oddaljuje od sprejetih samoupravnih in družbenih norm oziroma, da se kršijo samoupravne pravice in zakonitosti.

Tako razumljena delavska kontrola je le dosledna uveljavitev vseh funkcij delavskega samoupravljanja. Zato organizirana delavska kontrola ni niti nad organi samoupravljanja niti ob njih, temveč je njihov integralni del. Vemo pa, da tudi vsi in ob vsakem času ne moremo kontrolirati, zato je razumljivo, da je treba delavsko kontrolo ustrezno organizirati. Nesprejemljiva je teza, da lahko vsi in ob vsakem času vse kontroliramo in da je kakršnakoli institucionalizacija kontrole odveč. Če bi to tezo sprejeli, to dejansko pomeni anarhično kontrolo, ki bi bila neučinkovita oziroma bi je sploh ne bilo.

Ideja o delavski kontroli je stara kot delavsko gibanje in danes ne gre več za vprašanje, ali formirati organe delavske kontrole ali ne, temveč gre samo za vprašanje, kako jih organizirati, da bodo ustrezali samoupravnim odnosom in interesom delavskega razreda. Tudi ne gre več samo za uresničitev političnih zahtev, ampak gre za uresničitev ustavnih določil oziroma gre za ustavno obvezo. Osnutek ustave SFRJ, ki ga je sprejel odbor narodov na seji 7. junija 1973 govori o temeljnih načelih IV., 9 odstavek: (1. odstavek: Delavski razred in vsi delovni ljudje so nosilci oblasti in upravljanja drugih družbenih zadev) ... z uveljavljanjem kontrole delavcev in drugih delovnih ljudi in sploh kontrole nad delom nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij v samoupravnih organizacijah in skupnostih ter v družbenopolitičnih skupnostih, ... kontrole, ki ga ustanovijo z zakonom.

(Nadaljevanje prihodnjic)